

MEDIJSKO PREDSTAVLJANJE EKOLOŠKIH PROTESTA U SRBIJI: STUDIJA SLUČAJA ONLAJN IZDANJA DNEVNIH LISTOVA *DANAS* I *INFORMER*

Autor: STEFAN VILOTIĆ

e-mail: st.vilotic@gmail.com

Mentor: prof. dr Dejan Pralica

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Uvod: U Srbiji, gde vlada izraženo polarizovan medijski sistem, publika može steći potpuno različitu sliku o određenom događaju ili društvenom fenomenu u zavisnosti od medija koji koristi za informisanje. Svaki medij se trudi da svoju viziju stvarnosti prikaže kao jedinu i pravu istinu, što zahteva od pojedinca da bude kritički nastrojen prema svakom medijskom sadržaju koji mu je dostupan.

Cilj: Istražiti kako su mediji u Srbiji prikazali proteste koji su održani 27. novembra 2021. godine.

Materijal i metode: Upotrebom kvalitativno-kvantitativne analize sadržaja i kritičke analize diskursa analizirano je sveukupno 105 tekstova onlajn izdanja dnevnih listova *Danas* i *Informer* koji su objavljeni u periodu od 27. novembra do 3. decembra 2021. godine.

Rezultati: Istraživanje je potvrdilo osnovnu hipotezu – da prikaz protesta zavisi od ideologije koju određeni medij zastupa. *Danas*, kao opoziciono, proevropski i liberalno orijentisan list, u stvaranju pozitivne slike o samim protestima ističe njegovu masovnost i mirni karakter. Aktuelnu vlast u Srbiji kao nasilničku i štetnu po vitalne interese i budućnost zemlje, a sam protest kao legitimni vid građanske neposlušnosti. Sa druge strane, glas vlasti snažno je iskazan u listu *Informer*, koji, koristeći različite okvire i diskurse, nastoji da delegitimiše i demonizuje učesnike protesta, označavajući ih kao faktor koji želi da nasilnim putem sruši aktuelnu vlast i da destabilizuje državu.

Zaključak: Istraživanje sugerise da u budućnosti treba više pažnje da se posveti analizi samih diskursa ispoljenih u izveštavanju o protestima, ali i šire posmatrano analizi medijske legitimizacije protesta i njenim mehanizmima i predstavljanju protesta u ekstremno polarizovanim medijskim sistemima, jer dosadašnja znanja su primenjivija u slučaju medija koji prevashodno delegitimišu proteste u društvima koja nisu izrazito politički polarizovana.

Ključne reči: protesti; mediji; *Danas*; *Informer*; uokvirivanje

UVOD

Naredne strane ovog rada posvećene su temi oslikavanja protesta u medijima, na primerima dva dnevna lista koja su dovoljno ideološki udaljena da se čitanjem njihovih tekstova mogu dobiti dve slike o protestima koje nemaju nijednu dodirnu tačku. Istraživanju predstavljanja protesta u društvima koja su snažno medijski i politički polarizovana nije posvećena dovoljna pažnja u dosadašnjoj nauci, a tema je naročito značajna kako za svetski kontekst tako i za kontekst Srbije, zemlje podeljenog društva u kojoj mediji njenim građanima nude dijametralno suprotne slike stvarnosti. Stoga su listovi *Danas* i *Informer* izabrani za studiju slučaja, jer pružaju pogodnu ilustraciju toga kako mediji legitimišu ili delegitimišu jedan značajan društveni događaj kao što je ekološki protest od 27. decembra 2021. godine, ali i priliku da istražimo koje diskurse koriste mediji i javni akteri koji iza njih stoje u oblikovanju društvene i političke stvarnosti u Srbiji.

OSVRT NA EKOLOŠKE PROTESTE U SRBIJI SA KRAJA NOVEMBRA I POČETKA DECEMBRA 2021. GODINE

Ekoloških protesta, kao protesta gde se građani bore protiv odluka države i privatnih investitora koje ugrožavaju životnu sredinu, proteklih godina je u Srbiji održano mnogo, posebno onih koji su usmereni protiv otvaranja malih hidroelektrana na vodotocima širom zemlje. Međutim, protesti koji su u fokusu ovog istraživanja po broju učesnika i sadržajnosti nadmašili su ostale, ali i po svom političkom značaju. Protesti održani 27. novembra i 4. decembra 2021. godine izveli su više hiljada građana na ulice, doveli su do blokade velikog broja značajnih saobraćajnica u zemlji, ali i do teških incidenata, pre svega u Šapcu, a zatim u Novom Sadu i drugim gradovima Srbije.¹ Povod za izbijanje protesta predstavlja donošenje Zakona o referendumu i Zakona o eksproprijaciji. U javnosti, donošenje ovih zakona protumačeno je kao pokušaj države da olakša sebi proceduru oduzimanja privatne imovine u ime navodnog javnog interesa. Istovremeno, novi zakoni su protumačeni kao sredstvo koje će olakšati otvaranje rudnika litijuma u dolini reke Jadar, u zapadnoj Srbiji, koje je prema ugovoru sa Vladom Srbije trebalo da otvori multinacionalna kompanija Rio Tinto, poznata po svojim kontroverznim odlukama i poslovanju kako u domaćoj tako i u svetskoj javnosti.² Nakon iskazanog velikog nezadovoljstva tokom ova dva protesta, donošenje navedenih zakona povučeno je iz skupštinske procedure, a Vlada Srbije je donela uredbu o obustavi radova na otvaranju rudnika³, što je dovelo do postepenog gašenja protestnog talasa koji se nastavio tokom decembra 2021. i januara 2022. godine.

Iako je teško tumačiti posledice događaja koji su se odigrali u bliskoj prošlosti, na javnost u Srbiji ovi protesti ostavili su snažan utisak. Osim što su okupili veliki broj građana različitih političkih opredeljenja sa svih strana političkog spektra, protesti su podstakli stanovništvo skoro svih većih mesta u Srbiji da izađe na ulice, što se nije desilo još od petooktobarskih promena iz 2000. godine. Većina protesta održanih u međuvremenu uglavnom je zahvatala samo Beograd, prestonicu i politički centar države. To je kod pojedinih građana probudilo nadu u „buđenje zemlje“ i promene koje će doprineti boljitku zemlje. Sa druge strane, iako su opozicioni političari podržali protest, a neki od njih i bili u prvim redovima sa građanima, organizaciju i vođstvo protesta su u svojim rukama držale građanske i ekološke organizacije, među kojima su se najviše istakle inicijativa *Kreni–promeni*, na čelu sa Savom Manojlovićem i organizacija *Ekološki ustanak*, na čelu sa Aleksandrom Jovanovićem Čutom. Ove organizacije su određivale tok protesta kako postavljanjem jasnih i konkretnih uslova Vladi Srbije tako i usmeravanjem građana na lokacije na kojima će se održati protest blokadom puteva, pri čemu su se u povezivanju ljudi obilato služili društvenim medijima, stvarajući *organizaciono-podržanu* protestnu mrežu učesnika (Bennett & Segerberg, 2013, str. 46–48, prema Petrović & Petrović, 2017, str. 411–412).

Na izbijanje protesta uticao je splet različitih faktora. Sa jedne strane, stoji nezadovoljstvo znatnog broja građana vladajućim režimom u Srbiji. Prema rečima Dejana Bursaća, naučnog saradnika Instituta za političke studije u Beogradu, u ovu grupu spadaju opoziciono nastrojeni glasači ali i „ljudi srednje klase u velikim gradovima koje pogađaju problemi ekologije koji su aktuelni. Kao i oni koji generalno imaju primedbe na način na koji se upravlja zemljom i koji su nezadovoljni stanjem demokratije i medija. I najzad tu možemo ubrojati ljude koji su direktno pogođeni ovim protiv čega se protestuje iz delova zemlje u kojima postoje ekološki problemi“ (Valtner, 2021). Sa druge strane, docentkinja

¹ Za potpun izveštaj videti *Danas*: „Blokade puteva u Srbiji zbog Zakona o referendumu, problemi sa policijom“, 27. 11. 2021; „Blokade puteva širom Srbije, zabeleženo više incidenata“, 4. 12. 2021.

² Videti npr. „Rio Tinto i životna sredina“ (2021).

³ Uredba o prestanku važenja Uredbe o utvrđivanju Prostornog plana područja posebne namene za realizaciju projekta eksploatacije i prerade minerala jadarita „Jadar“. *Službeni glasnik RS*, br. 8/2022.

Fakulteta političkih nauka u Beogradu Jelena Lončar ističe da „protesti prvo pokazuju koliko su građanima zdravlje i čist vazduh važni i da je na ovim pitanjima moguće mobilisati građane“ (Valtner, 2021). Svakako ekološka pitanja, tzv. zelene stranke i zelene politike postaju sve snažniji faktor u političkom životu Evrope i sveta, što se može odraziti i na političke prilike u Srbiji. No, to ostaje da se vidi u budućnosti.

MEDIJSKO PREDSTAVLJANJE PROTESTA U SVETLU PROTESTNE PARADIGME I TEORIJE UOKVIRIVANJA

Osamdesetih godina 20. veka Čen i Li (Chan & Lee, 1984) su na primeru medijskog izveštavanja o protestima u Hong Kongu ustanovili tzv. *protestnu paradigmu* koja je sve do danas ostala relevantni teorijski okvir za razumevanje načina na koji masovni mediji predstavljaju proteste. Brojni istraživači su svojim radovima doprineli njenom usavršavanju i boljem razumevanju samog fenomena (videti npr. Amenta et al., 2017; Boykoff, 2006; Boyle, McLeod & Armstrong, 2012; Boyle & Schmierbach, 2009; Cammaerts, 2012; Dardis, 2006; Gamson & Wolfsfeld, 1993; McFarlane & Hay, 2003; McLeod & Hertog, 1999; Harlow, Salaverriá, Kilgo & García-Perdomo, 2017; Weaver & Scacco, 2013). Šta nam protestna paradigma govori o tome kako mediji izveštavaju o protestima? Mediji, uopšte uzev, znatno veću pažnju u vestima poklanjaju političkim zvaničnicima i institucijama, a društvenim pokretima i njihovim predstavnicima uglavnom poklanjaju više pažnje ukoliko „nalikuju institucionalnim političkim akterima, u stepenu organizovanja, širini podrške, načinu artikulacije zahteva i ideja“ (Amenta et al., 2017 prema Kleut & Milojević, 2019, str. 194). Ako protesti i društveni pokreti teže da naruše postojeći *status quo* u društvu, i po svojim idejama znatno odstupaju od opšteprihvaćenog sistema vrednosti i ideologije, mediji će nastojati da ih u što većoj meri delegitimizuju i umanje njihov značaj (Chan & Lee, 1984). Međutim, da li će i koliko određeni medij legitimizovati ili delegitimizovati pojedini protest zavisi u velikoj meri od ideološke pozicije medija, odnosa prema vlasti i polarizovanosti medijskog sistema u određenom društvu (videti npr. Batziou, 2015). Ideološka orijentacija protesta i medija, kao i društveni, politički i kulturni kontekst unutar kog se protest odigrava, samo su neke od determinanti koje utiču na to koliko će mediji umanjiti značaj protesta. Pored ovih faktora, na relativizaciju protestne paradigme utiču i ciljevi i taktike učesnika protesta, koliko je određeni protest nasilan, kao i ko je vlasnik medija koji izveštava o protestu (Harlow et al., 2017 prema Krstić, Milojević & Kleut, 2018).

Iako na protestnu paradigmu utiču brojni faktori, ova paradigma je do sada pokazala da je veoma primenjiva kako na anglosaksonski kontekst, gde je najviše istraživanja i sprovedeno, tako i na evropski (Batziou, 2015; Kyriakidou & Olivas Osuna, 2017; Trivundža & Brlek, 2017) i vanevropski kontekst (Boyle et al., 2012; Harlow et al., 2017; Shahin, Zheng, Sturm & Fadnis, 2016; Veneti, Karadimitriou & Poulakidakos, 2016), kao i na okolnosti koje vladaju u Srbiji (Kleut & Milojević, 2019; Krstić et al., 2018; Krstić, Parry & Aiello, 2017). Važno je napomenuti da protestna paradigma takođe poklanja pažnju i kritikuje rutinske aktivnosti novinara prilikom izveštavanja o protestima. Oštrica kritike uglavnom je usmerena prema navici novinara da prednost daju zvaničnim izvorima (policiji, političarima, predstavnicima vlasti, analitičarima) dok učesnici protesta dobijaju relativno malo medijskog prostora da iskažu svoje mišljenje i prenesu poruke publici. U tom pogledu, od učesnika protesta više prostora dobijaju različiti posmatrači protesta i očevici izgređa ili slučajni prolaznici koji proteste doživljavaju kao smetnju ili prepreku za obavljanje njihovih svakodnevnih aktivnosti, pri čemu izostaju sveobuhvatna i ozbiljna istraživanja javnog mnjenja (McLeod, 2007).

U procesu delegitimizacije ili legitimizacije protesta novinari i šire mediji koriste različite *okvire* (eng. frames), odnosno skup koncepcija i ideja kojim mediji kod publike stvaraju

određenu sliku o svetu, koristeći i oslanjajući se na postojeći sistem vrednosti, ideje, mitove, stereotipe koji postoje u određenom društvu. Stoga, pojedinac ili grupe koje kontrolišu medije poseduju moć da oblikuju i određuju kako će šira javnost posmatrati svet oko sebe, čime istovremeno utiču na društveno delovanje šire javnosti (Hertog & McLeod, 2001). U tim odnosima i strukturama moći novinar se nalazi u sredini između javnosti i javnih aktera i različitih elita i sredini između postavljanja okvira (eng. frame setting), tumačenja događaja u skladu sa sopstvenim ubeđenjima, i prenošenja okvira (eng. frame sending) tj. prenošenja tumačenja događaja javnih aktera (Brüggemann, 2014). Da li će novinar određeni događaj uokviriti više u skladu sa svojim stavovima ili preneti okvir koji nameću oni koji su u poziciji moći zavisi od brojnih individualnih, organizacionih i socijalnih faktora, među koje se ubraja i povratna reakcija publike koja može putem interneta stupiti u kontakt sa novinarima (Kleut & Milojević, 2019).

U dosadašnjim istraživanjima, u skladu sa tendencijama protestne paradigme, najviše je bilo pažnje posvećeno okvirima delegitimizacije, konkretno okvirom nasilja i okvirom performansa (više o okvirima Kleut & Milojević, 2019; Krstić et al., 2018). Okvir nasilja ili konflikta je najpostojaniji od svih zbog velike pažnje koja se daje sukobima, što je posledica kako same prirode pojedinih protesta tako i rada medija. Mediji često pribegavaju izveštavanju o sukobima i što su događaji socijalno devijantniji (tuče huligana sa policijom, uništavanje imovine, hapšenja), veća je mogućnost da će se oni naći u vestima. Stavljanjem ovog okvira u prvi plan učesnici protesta se označavaju kao nasilnici i prestupnici, čime se ciljevi protesta obezvređuju i delegitimišu. Sa druge strane, sklonost medija ka dramatizaciji oglada se u upotrebi okvira performativnosti u prikazu protesta. Stavlajući u prvi plan karnevalske i glumačke činove učesnika protesta, kao i odevanje, izgled i ponašanje koje odudara od uobičajenog, društveno prihvatljivog, mediji ovim postupcima u manjoj ili većoj meri skreću pažnju javnosti sa ključnih pitanja u vezi sa protestom, dok istovremeno učesnicima oduzimaju legitimitet da se bore za svoje ciljeve prikazujući ih kao svojevrzne „dvorske lude“.

KRITIČKA ANALIZA DISKURSA I PROTESTI

Kritička analiza diskursa predstavlja istraživački metod koji teži da otkrije i obelodani načine na koji se društvene nejednakosti i zloupotreba moći proizvode i održavaju u društvu kroz jezik, tekst i govor, ali i načine na koje se pojedinci i grupe mogu suprotstaviti. Polazeći od pretpostavke da jezik predstavlja sredstvo za izražavanje, stvaranje i reprodukciju društvenih nejednakosti, kritički analitičari ističu kako učesnici u komuniciranju nisu društveno jednaki i da oni koji poseduju moć mogu da kontrolišu postupke drugih ljudi direktno kroz naredbe ili zabrane, ali i indirektno kroz ubeđivanje odnosno manipulaciju tj. uticajem na njihovo mišljenje (Vuković, 2014). Drugim rečima, cilj kritičke analize diskursa jeste da „ukaže na povezanost između diskursne prakse, društvene prakse i socijalne strukture“ (Sheyholislami, 2001, str. 12, prema Vuković, 2014, str. 98).

Prvi sveobuhvatni model u kome treba posmatrati odnos između jezika i društvene prakse dao je Norman Ferkla (Fairclough 2003, 2005a, 2005b), koji je između elemenata *teksta* i *društvene prakse* (tj. ekonomskog, kulturnog i političkog aspekta konteksta unutar koga se komuniciranje odvija) uvrstio posrednički element *diskursne prakse*, kojim se analizira kako jedan tekst nastaje, kako se distribuira i koristi u jednom društvu. Drugim rečima, jezik treba da se analizira u svom društvenom kontekstu tj. osim lingvističke analize (analize stila, gramatičke i semantičke analize), treba proučiti i koje vrednosti tekst prenosi i na koje se poziva, koje pretpostavke leže u njegovoj suštini, koje društvene događaje tekst prikazuje ili isključuje odnosno u kom svetlu ih prikazuje, koliko je tekst otvoren prema različitosti, kao i koje žanrove i diskurse autor koristi u prenošenju svojih ideja (Fairclough, 2003 prema Janićijević, 2015).

Drugi znameniti teoretičar kritičke analize diskursa Van Dijk (Van Dijk 2009, 2015) u analizu odnosa između teksta i društva, koje slično posmatra kao i Ferklauf, uveo je element *socijalne kognicije*. Socijalna kognicija predstavlja kognitivnu komponentu koja posreduje između pojedinca i društva u celini. Iako je baštine pojedinci, ona je u svojoj prirodi socijalna, pošto je dele i drugi članovi društva i samim tim, ona aktivno učestvuje u konstruisanju društvene stvarnosti. Njenom analizom možemo dublje sagledati kako se u jednom društvu vrši proces *manipulacije*, komunikacijske prakse gde pošiljalac poruke vrši kontrolu nad onim koji prima poruku radi svog interesa (Van Dijk prema Jeftić, 2018). Ključnu komponentu socijalne kognicije čine *mentalni modeli*: „interpretacije koje pojedinci kreiraju o drugim osobama, o događajima i radnjama i u suštini predstavljaju kognitivni duplikat situacija. Kada ljudi vide neku scenu ili akciju, ili čitaju ili čuju nešto o nekom događaju, oni konstruišu jedinstveni model te situacije ili dopunjavaju i adaptiraju stari model. Tako su modeli referencijalna baza razumijevanja teksta“ (Van Dijk 1989, str. 166 prema Vuković, 2014, str. 103). Stoga je veoma važno da prilikom analize određenog društvenog fenomena i njegovog medijskog izveštavanja imamo u vidu kakvu mentalnu sliku o određenoj pojavi poseduju novinari, publika, ali i moćnici koji svoju interpretaciju putem medija nameću.

Kada su u pitanju protesti, diskursi koje koriste novinari u svojim tekstovima gde izveštavaju o njima u potpunosti se uklapaju u okvire koje koriste da bi stvorili predstavu o određenom protestu, što znači da tekst i diskursi prate osnovni cilj njegovog legitimisanja ili delegitimisanja. Sa jedne strane, različiti diskursi služe kao pogodno sredstvo za stvaranje mentalnih modela koji kod publike treba da stvore simpatije ili antipatije prema učesnicima protesta, javnim akterima i političarima koji su povezani sa njim, ali i prema protestu u celini (Featherman, 2015). Sa druge strane, upotrebom različitih diskursa novinari mogu da banalizuju određeni protest, njegove ciljeve i učesnike, skrećući pažnju sa ključnih pitanja i problema, čineći to radi održavanja *statusa quo* u društvu (Jacobsson, 2021). Postojanim postavljanjem protesta, njegove sadržine i ciljeva, unutar određenih okvira i diskursa, mediji nastoje da kod publike konstruišu i „normalizuju“ određeno viđenje protesta tj. da nametnu sliku i tumačenje koje će publika vremenom nesvesno prihvatiti kao zdravorazumsko razmišljanje (Tourangeau, 2018).

METOD ISTRAŽIVANJA

Uzimajući u obzir navedene teorijske postavke, ovo istraživanje imalo je za cilj da istraži kako su mediji u Srbiji prikazali proteste koji su održani 27. novembra 2021. godine. U skladu sa ciljem, postavljena su dva istraživačka pitanja:

1. Koje okvire su dnevni listovi iz uzorka u najvećoj meri iskoristili prilikom opisa, predstavljanja i tumačenja protesta?
2. Koje diskurse su dnevni listovi iz uzorka u najvećoj meri iskoristili prilikom opisa, predstavljanja i tumačenja protesta?

S obzirom na to da je istraživanje u suštini eksplorativnog karaktera, ono je zasnovano na jednoj radnoj hipotezi koja tvrdi da *Informer* koristi u većoj meri okvire i diskurse koji delegitimišu protest, a *Danas* one diskurse i okvire koji isti protest legitimišu.

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od sveukupno 105 tekstova koje su dnevni listovi *Informer*⁴ ($n = 58$) i *Danas*⁵ ($n = 47$) objavili na svojim portalima u periodu od 27.

⁴ *Informer* je visokotiražni tabloidni dnevni list, izuzetno naklonjen aktuelnoj vlasti i neprijateljski nastrojen prema njenim protivnicima koje nastoji da diskredituje svim sredstvima. Poznat je po senzacionalističkim pričama, bombastičnim naslovima i naslovnim stranama, zbog čega se često nalazi na udaru kritike javnosti, a često je i tužen na sudu zbog uvrede časti i širenja dezinformacija. U vlasništvu je *Insajder tima* d. o. o. iz Beograda, čiji je direktor Damir Dragić, a glavni i odgovorni urednik lista je Dragan J. Vučićević.

⁵ *Danas* je osnovan 1997. godine od strane grupe bivših novinara listova *Borba* i *Naša borba*. Direktor lista je

11. 2021. godine (datuma održavanja prvog velikog protesta), zaključno sa 3. 12. 2021. godine (danom uoči drugog velikog protesta). Opredeljenje za analizu onlajn izdanja navedenih dnevnih listova primarno je determinisano njihovom potpuno suprotnom ideološkom pozicijom, što omogućuje dublje i podrobnije sagledavanje određenog fenomena.

Od istraživačkih metoda upotrebljena je kvantitativno-kvalitativna analiza sadržaja. Kao istraživački instrument za analizu podataka upotrebljen je kodni list, a osnovna jedinica analize predstavlja onlajn novinski tekst. Kodiranje tekstova izvršio je sam autor istraživanja. Kategorije kodnog lista odnose se na varijable okvira koji su upotrebljeni u predstavljanju protesta. Okviri za analizu tekstova su preuzeti iz istraživanja Jelene Kleut i Ane Milojević (2019) o medijskom predstavljanju protesta „Protiv diktature“ iz 2017. godine. Reč je o sledećim okvirima:

- **okvir legitimizacije** (podrazumeva prikaz velikog broja učesnika protesta, ističe se njegov nezavisan i trajan karakter, samoniklost, spontanost i samoorganizovanost)
- **i delegitimizacije protesta** (podrazumeva prikaz malog broja učesnika protesta, njihovu demonizaciju i isticanje zavedenosti učesnika od strane političkih partija i stranog faktora),
- **okvir nasilja** (podrazumeva da se u prvi plan stavljaju incidenti i nasilni karakter protesta i njegovih učesnika, sukobi sa policijom, uništavanje imovine i tome sl.),
- **okvir performansa** (podrazumeva da se u prvi plan stavlja performativni i karnevalski karakter protesta, odnosno naglašava se neobičan izgled i ponašanje učesnika protesta, kao i njihove parole i uzvici),
- **okvir demokratskog i nedemokratskog karaktera protesta** (podrazumeva prikaz protesta ili kao akta građana u kojem nastoje da ostvare i unaprede svoja demokratska prava i slobode ili kao akta u kojem se postojeća demokratska i građanska prava i slobode urušavaju).

Svaki od okvira sadrži određeni skup karakteristika, navedenih u prethodnim redovima, kojima se novinari služe u oblikovanju značenja teksta u željenom smeru. No, treba imati u vidu da se okviri međusobno prepliću i ne mogu se lako razdvojiti. Ipak, radi adekvatne analize tekstovi su prilikom kodiranja razvrstani u striktno definisane potkategorije. U slučaju okvira nasilja i performansa, tekstovi su razvrstani u dve potkategorije, u zavisnosti od toga da li su navedeni okviri prisutni ili odsutni u tekstu. U slučaju druga dva okvira, tekstovi su razvrstani u dve potkategorije, u zavisnosti od toga da li se protesti legitimišu ili delegitimišu u tekstu i da li se protesti prikazuju kao demokratski ili kao nedemokratski.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Analiza tekstova kroz okvire legitimizacije i delegitimizacije potvrdila je hipotezu da *Danas* u znatnoj meri koristi okvire i diskurse legitimiteta (41 od ukupno 47 tekstova), a *Informer* delegitimiteta (56 od ukupno 57 tekstova). Šest tekstova lista *Danas* u kojima se protest delegitimise predstavljaju izjave političara iz aktuelne vlasti, te će o ideološkoj pozadini njihovih izjava biti više reči kada se bude govorilo o tekstovima lista *Informer*. U listu *Danas* legitimizacija protesta se sa jedne strane vrši putem fotografija u kojima se naglašava masovnost protesta i veliki broj učesnika koji mirno iskazuju svoje nezadovoljstvo (primer: Slika 1). U samim tekstovima legitimizacija protesta se vrši preko parafr-

Bojan Cvejić, a glavni i odgovorni urednik Dragoljub Petrović. Izdavač je Dan graf d. o. o. iz Beograda, a od 2021. godine list posluje u okviru *United Media* grupe, unutar koje posluju pojedini opoziciono i kritički nastrojeni mediji prema akutelnoj vlasti u Srbiji, poput televizija *N1* i *Nova S*. Kao i navedene televizije, i dnevni list *Danas* kritički i opoziciono je nastrojen prema aktuelnom režimu, namenjen je i naklonjen građanskoj i demokratskoj opciji u zemlji i smatra se da ga pretežno čita visokoobrazovana urbana populacija.

ziranih i direktno citiranih izjava različitih aktera odnosno subjekata u tekstu. Iz njihovih izjava može se zaključiti da protesti predstavljaju borbu građana da se povuku sporni zakoni koji ugrožavaju pravo privatne svojine, ali istovremeno predstavljaju i legitimnu borbu građana protiv režima koji nanosi veliku štetu zemlji i ugrožava osnovni preduslov za opstanak – zdravu životnu sredinu.⁶

Informer, koristeći izjave predsednika, premijerke, ministara i drugih političara iz aktuelne vlasti u Srbiji, nastoji da pristrasnim tekstovima na različite načine delegitimise proteste i omalovaži njegove učesnike. Prva, oprobana tehnika, kako u Srbiji tako i u drugim delovima sveta, jeste predstavljanje malobrojnosti učesnika protesta. U tekstovima njihova brojnost varira od „šalice lažnih ekologa“, preko nekoliko desetina do nekoliko stotina. Pored toga, često se za učesnike protesta koristi epitet „lažni ekolozi“, čime se ukazuje na to da protesti nemaju nikakve veze sa ekološkim problemima, već da učesnici protesta imaju skrivene namere koje pokrivaju paravanom ekologije da se nasilnim putem sruši vladajući poredak Srpske napredne stranke i predsednika Aleksandra Vučića koji se predstavlja kao ličnost koja je zemlji donela stabilnost, sigurnost, ekonomski napredak, radna mesta. Učesnici protesta se skoro redovno karakterišu kao „đilasovci“, termin koji se u provladinim medijima koristi za označavanje svih opoziciono nastrojenih građana, bez obzira na to da li su oni stvarne pristalice Dragana Đilasa, predsednika Stranke slobode i pravde, ili ne. Iako opozicione partije zvanično nisu učestvovala u organizaciji protesta (mada su ga zdušno podržale), isticanjem u prvi plan Đilasa, Marinike Tepić, Nebojše Zelenovića i drugih političara, članova nekadašnje Demokratske stranke koja je bila na vlasti do 2012. godine a o čijem režimu većina građana ne gaji povoljno mišljenje, *Informer* teži da skrene pažnju sa stvarnih ciljeva i namera učesnika protesta, stvori omrazu čitalaca prema njima i poveže protestne aktivnosti sa navodnim nasilnim i vanparlamentarnim planovima opozicije da se domogne vlasti. U svrhu stvaranja omraze, *Informer* u pojedinim tekstovima označava učesnike protesta kao tzv. „strane plaćenike“ – osobe koje dobijaju novac iz inostranstva da bi svojim akcijama destabilizovale zemlju (primer: „SAD JE SVE JASNO! Rokfelerov fond dao ogromne pare đilasovcima da sruše Srbiju!“, 27. 11. 2021). Istovremeno ih označava kao zagovornike stava o tome da se u ratu devedesetih godina 20. veka na području BiH dogodio genocid u Srebrenici, što predstavlja osetljivu i kontroverznu temu kako u srpskoj tako i u javnosti drugih naroda sa područja bivše Jugoslavije (primer: „Oni bi da zaustave svaki projekat u Beogradu!“, 29. 11. 2021).

Kako su nasilni incidenti koji su se dogodili u Šapcu obeležili čitav protest od 27. 11. 2021. godine, okvir nasilja snažno je prisutan i u jednom i u drugom listu (u listu *Informer* je okvir prisutan u 43 od ukupno 57 tekstova). Međutim, iz pisanja ova dva lista dobijamo potpuno različite slike o incidentima koji su se tamo dogodili, a sami listovi su stavili fokus na različite aspekte jednog te istog događaja. *Danas* prevashodno nastoji da proteste prikaže kao mirne, što se i vidi i po broju tekstova napisanih u tom okviru (31 od ukupno 47 tekstova), no značajan broj tekstova (16) posvećen je incidentima gde su u prvi

6 Ilustrovano rečima jednog od učesnika protesta na Pupinovom mostu u Beogradu: „Ovde smo došli jer se mnoge stvari dešavaju protiv naše volje. Izgubili smo kao narod pravo glasa i pravo da se pitamo za bilo šta. Povod za naš dolazak je, naravno, donošenje nakaradnog Zakona o eksproprijaciji, kojim se utabava put za dolaženje kompanije Rio Tinto. Na konto „javnog interesa“, ja sam izgubio deo zemljišta svoje dedovine, tako da me ova situacija posebno pogađa jer mi je oteta privatna svojina“ („Blokade puteva u Srbiji“, 27. 11. 2021). Slično ističe, primera radi, i Miodrag Stanković, odbornik koalicije *Niš moj grad*, koji kaže da su protesti „u potpunosti legitimni i opravdani jer ova vlast reaguje samo kad joj se ‘desi narod’“, i da će njegova koalicija podržati „zahteve koji se odnose na zaustavljanje uništavanja prirodnih potencijala Srbije, borbu protiv zagađenja vazduha, kao i pobunu protiv pravnog nasilja i suspenziju pravne države, što omogućava usvajanje Zakona o eksproprijaciji i Zakona o referendumu“ (Miladinović, 2021b).

plan stavljeni mladići koji su naoružani palicama i čekićima izašli iz konvoja vozila koji se uputio u Beograd na skup pristalica Srpske napredne stranke, koji se održavao tog dana, i napali okupljene građane koji su blokirali Novi most u Šapcu (Slika 2). U listu se građani označavaju kao oni koji su „mirno protestovali protiv nedavno usvojenih, katastrofalnih zakona i vlasti, koja je, kako se navodi, ogrezla u nasilju i korupciji“ („Skupština slobodne Srbije zahteva da odmah budu pušteni uhapšeni građani“, 27. 11. 2021), a vinovnici incidenta kao grupa „režimskih batinaša“, „čekićara“ i „Vučićevih i Vulinovih kapuljaša i batinaša“ („Tepić: Na protestu u Šapcu pokazan „varvarizam“ aktuelne vlasti“, 28. 11. 2021). Za vreme incidenta, bager iz konvoja pokušao je da probije blokadu, no zaustavio ga je jedan od učesnika protesta, meštanin okoline Šapca Dragan Milovanović Crni, koji je ušao u fizički obračun sa vozačem bagera Dušanom Prokićem. U listu *Danas* Crni se označava kao junak, koji je „hitrom intervencijom na 'bageru' sprečio krvoproliće, uzvratio je na fizički napad i osujetio batinaše da nekoga liše života ili teže povrede“ (Živanović, 2021).

Potpuno drugačiju sliku fizičkog obračuna Crnog sa bageristom, kao i samih incidenta, dobijamo ukoliko čitamo *Informer*. Izbegavajući da prikaže napad grupe mladića na učesnike protesta, *Informer* stavlja naglasak na fizički obračun Crnog i Dušana Prokića, gde se prvi označava kao „đilasovski huligan“ koji je „zverski“ pretukao ili „zamalo ubio“ Dušana Prokića koji je „pokušao da zaštiti imovinu svoje firme i koji je krvnički pretučen dok je radio pošteno za koru hleba“ („ĐILASOVCI HOĆE KRV!“, 27. 11. 2021) i kome su se lekari sa VMA borili da sačuvaju vid („BAGERISTI DUŠKU PROKIĆU SE LEKARI NA VMA BORE DA SPASU OKO“, 29. 11. 2021). U cilju dalje demonizacije, Crni je u jednom tekstu označen kao radnik firme čiji su vlasnici „mafijaški svedok saradnik Ljubiša Buha Čume i zloglasni albanski narko-diler Naser Keljmendi“ („Đilasovski mediji vrše pritisak na pravosuđe zbog Čumetovog i Keljmendijevog batinaša!“, 30. 11. 2021). Ovaj incident pomogao je *Informeru* da dodatno ojača celokupni narativ o nasilnosti protesta i njegovih učesnika.⁷

Zanimljivu sliku *Danas* i *Informer* daju o dva protesta građana koja su održana dan nakon incidenta u Šapcu, koja dodatno ilustruju njihove dijametralno suprotne ideološke stavove i položaj. *Danas* daje detaljan izveštaj sa „Protesta protiv režimskog nasilja“ koji je održan u Beogradu, tokom koga su opozicione partije, ekološke i druge građanske organizacije, kao i okupljeni građani, osudili incidente i istakli nužnost ujedinjenja radi borbe protiv vlasti, pošto je „država spremna silom da krene na svoje građane“ (Hadnađ, Petrović i Radovanović, 28. 11. 2021). *Informer* isti protest pominje u jednom tekstu gde nastoji da ga delegitimiše oslikavajući ga kao neuspešni skup opozicije koji nije uspeo da okupi veliki broj građana.⁸ Sa druge strane, *Informer* daje izveštaj sa protesta „Pravda za Duška“, održanog u Šapcu, koji predstavlja „protestni skup građana revoltiranih nezakonitim blokadama puteva širom Srbije, ali i odlukom Tužilaštva u tom gradu da ne zatraži

⁷ Ilustrovano izjavom predsednika Vučića: „Došli ljudi, ne prijavljuju ništa, idu namerno protiv zakona, blokiraju sve puteve u Srbiji. Čekaj bre, ko ste vi da blokirate puteve?! Mi smo bogovi, odlučili smo da kršimo zakone, da blokiramo puteve! Dovedu teške mašine kojima blokiraju most, a onda dođe neko sa teškom mašinom ko ima pravo da koristi put, onda tog čoveka koji nije pogazio nijedan zakon izubijaju na mrtvo ime i prezime da mu se danas lekari bore za oko, a onda mu kažu to što smo te izubijali, ti si to zaslužio. I malo smo te izubijali, trebalo je više, trebalo je oba oka da ti izvadimo, trebalo je sve da vas pobijemo. A onda pustite nas na slobodu jer smo mi heroji koji smo vas ubijali i kršili zakon i tukli oni koji nisu kršili zakon, a uhapsite one koji nisu prekršili zakon. Ko su oni da nam remete naše kršenje zakona!“ („A onog sa sekirom niste videli?“, 30. 11. 2021).

⁸ „Okolo 1.900 ljudi okupilo se večeras na političkom okupljanju na Trgu republike u Beogradu, koje predvode predstavnici opozicije Dragan Đilas, Marinika Tepić i Boris Tadić. Planirana je šetnja do RTS-a, a sofisticirani softver jedne zapadne ambasade uspeo je i da izračuna tačan broj okupljenih Đilasovih sledbenika, kojih je bilo tek nešto više od 1.900! Dragan Đilas ne bi bio to što jeste, a da ne koristi svaku priliku da širi svoje laži. Tako je i ovog puta iskoristio priliku da sa svojim 'ekolozima' širi lažnu propagandu. Time se pokazuje da ovo pokazuje da ovo nije nikakav ekološki protest, već još jedan skup opozicije“ („DEBAKL DRAGANA ĐILASA!“, 28. 11. 2021).

pritvor za batinaša Dragana Milovanovića Crnog koji je u subotu tokom nezakonitog protesta lažnih ekologa divljački pretukao bageristu Duška Prokića, samo zato što se svojim bagerom kretao magistralnim putem u okolini Šapca“ („HILJADE GRAĐANA NA ULICAMA ŠAPCA!“, 29. 11. 2021). To je ujedno i jedini tekst gde se o protestima piše pozitivno.

Okvir performansa nije prisutan značajno ni u jednom od listova (*Informer*: 2 od ukupno 57 tekstova; *Danas*: 10 od ukupno 47 tekstova), verovatno zbog toga što su u fokusu bili incidenti u Šapcu, koji su obeležili protest, a i medijski su privlačniji. U listu *Danas* ovaj okvir može se uočiti na nekolicini fotografija na kojima se nalaze učesnici protesta sa zastavama Srbije i različitih udruženja ali i transparentima sa raznorodnim porukama poput „Nećete mi ukinuti slobodu govora jer imam svašta da vam kažem“ i „Nećete me naterati da odem jer je Srbija vredna borbe“ (Slika 3), „Novi Sad poručuje: Srbija nije na prodaju“ (Slika 4), „Protiv smo zagađenja vazduha, medija, obrazovanja, kulture, jezika“ (Slika 5). Kada su u pitanju tekstovi, okvir je izrazito prisutan samo u jednom tekstu, gde niški karikaturista i performer Slavoljub Blagojević poziva predsednika Vučića na „dvoboj čekićima“ (Miladinović, 2021a).

Informer ne obiluje fotografijama performansa, niti mu je ovaj okvir u prvom planu, pošto naglasak stavlja na nasilje i na nasilni karakter protesta. Jedino što se može pomenuti u vezi sa ovim okvirom jeste nastojanje lista da prikaže učesnike protesta kao neznalice koje ne znaju ništa o ekologiji, a niti o zakonima čije ukidanje traže.⁹

Kada je reč o okviru demokratskog i nedemokratskog karaktera protesta, list *Danas* ističe demokratski karakter protesta putem izjava različitih aktera u kojima se naglašava opravdanost građanske neposlušnosti, suverenitet naroda („ovde narod bira vlast a ne vlast narod“ – Brajan Brković, aktivista; Hadnađ i sar., 2021), kao i značaj pravne države i zakona.¹⁰

Sa druge strane, u svojim nastojanjima da prikaže nedemokratski karakter protesta, *Informer* u prvi plan stavlja činjenicu da zbog protesta i blokada saobraćajnica širom zemlje mnogi građani nisu mogli normalno da putuju i da se kreću. Mnogi tekstovi oštro osuđuju učesnike protesta, optužujući ih da svojim sugrađanima, koji imaju drugačije mišljenje, ugrožavaju slobodu kretanja, što je jedno od osnovnih ljudskih prava. Zbog toga ih u mnogim tekstovima označavaju kao „fašiste“, dok manji broj tekstova prenosi utiske i nezadovoljstvo prolaznika i posmatrača kojima blokade otežavaju put do kuće ili posla (primer: „Majka moli da je puste, jer joj mala deca plaču, đilasovci joj blokirali kola!“, 2. 1. 2021). Nastojanje autora tekstova u ovom listu da demonizuju učesnike protesta zbog blokade puteva sumirano je u sledećem paragrafu iz kolumne Nebojše Bakarca: „Da li je

⁹ Ilustrovano izjavom premijerke Ane Brnabić: „Kad je reč o Zakonu o eksproprijaciji, sigurna sam da ti ljudi ne znaju o čemu pričaju. Potpuna je besmislica da vi nekom možete da uzmete zemlju, stan ili kuću time što ćete reći da je to javni interes. To je besmislica, to je laž, to je nemoguće da se desi.“ („TO JE NEMOGUĆE, TO JE LAŽ!“, 29. 11. 2021).

¹⁰ Navedene tvrdnje mogu se ilustrovati sledećim primerima: Miroslav Parović, predsednik Narodnog slobodarskog pokreta, izjavio je da zbog brutalnosti reakcije režima na mirne proteste „treba biti neodustajan u građanskoj neposlušnosti koja treba da kulminira na dan izbora naredne godine kada svim snagama treba sprečiti Vučića da proglasi izborne rezultate i zatvori izborni proces za koji se već sada može reći da je namешten i nedemokratski. Jer kada batinaši gaze narod bagerima i tuku macolama samo da bi stigli da miting vlasti, šta li će tek da rade kada bude trebalo ubacivati glasove u biračke kutije.“ („Parović: Vulin podstreki-vao policajce na brutalnost prema učesnicima građanskih protesta“, 28. 11. 2021). U sličnom maniru, Savo Manojlović izjavljuje sledeće: „Koncept građanske neposlušnosti jeste da kršite propise na određeni način da biste sprečili veću povredu pravnog sistema i zaštili neku vrstu prava“ („Savo Manojlović: Najekstremniji vid nezadovoljstva dok ne budu vraćeni nazad zakoni“, 2. 12. 2021). Demokratski karakter protesta opisuju i reči profesora Pravnog fakulteta u Beogradu Vladimira Vuletića: „Nakon usvajanja Zakona o referendumu i Zakona o eksproprijaciji više nije zgažena samo pravna država, već su unižena i elementarna ljudska prava a posebno neprikosnoveno pravo privatne svojine. Građani Srbije su stali u odbranu vode, vazduha i svojih Ustavom zajamčenih prava.“ (Živanović, 2021).

ekološki, u subotu, po lepom danu sprečavati slobodu kretanja građana? Da li je normalno blokirati Beograđane da se neometano kreću gradom? Na kraju da li je normalno blokirati 50.000 članova jedne političke stranke da prisustvuju skupštini stranke u Beogradu? Ovakav primitivizam i nasilje nisu skoro zabeleženi u skorijoj istoriji političkog života. Setimo se mračne prošlosti kada je Hitler doneo zakone kojima je Jevrejima sprečavao čak i slobodno kretanje! Na političku scenu Srbije su stupili lažni ekolozi, a pravi hitlerčići! Svi oni koji su danas planirali da putuju u posete svojim porodicama, da odvedu decu kod bake i deke, ako ne daj Bože moraju da žure kod lekara, moraju da znaju da će to danas biti teško moguće, jer je takav hir lažnih ekologa i đilasovaca.“ (2021). U pojedinim tekstovima provejava, takođe, ideja da se demokratska prava i slobode na ostvaruju „na ulici“, već da postoje institucije u kojima opozicija i svi koji su nezadovoljni aktuelnom vlašću mogu na legitiman način da izraze svoje nezadovoljstvo i donesu promene.

DISKUSIJA I ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U Srbiji, gde vlada izraženo polarizovan medijski sistem, publika može steći potpuno različitu sliku o određenom događaju ili društvenom fenomenu u zavisnosti od medija koji koristi za informisanje. Svaki medij se trudi da svoju viziju stvarnosti prikaže kao jedinu i pravu istinu, što zahteva od pojedinca da bude kritički nastrojen prema svakom medijskom sadržaju koji mu je dostupan i da preispituje svaku informaciju, ukoliko želi da ima što objektivniju i sveobuhvatniju sliku određenog događaja ili pojave. To je naročito važno u današnjem svetu kojem je upotreba interneta donela pravu „poplavu informacija“, koja pojedinca može da potpuno dezorijentiše. Stoga pojedinac mora adekvatno da filtrira informacije koje dobija da bi bio imun na medijsku i svaku drugu manipulaciju.

Istraživanje je potvrdilo hipotezu da list *Danas* u predstavljanju ekoloških protesta od 27. novembra 2021. godine koristi legitimišuće okvire i diskurse, a *Informer* delegitimišuće. Konkretno, *Danas* u stvaranju pozitivne slike o samim protestima ističe njegovu masovnost i mirni karakter kako kroz audio-vizuelni materijal tako i kroz izjave različitih aktera protesta. Kao list koji propagira proevropske i progresivno liberalne vrednosti, izjavama sagovornika, bilo da su u pitanju građani, političari ili predstavnici nevladinih i ekoloških organizacija, stavlja u prvi plan potrebu za očuvanjem neprikosnovenosti privatne svojine, vladavine prava i stvaranjem pravne države, ali naznačava i opravdava pravo građana da izraze svoju neposlušnost vlasti ukoliko procene da izvršni i zakonodavni organi rade protiv javnog interesa, što su jedni od osnovnih postulata liberalnog viđenja parlamentarne demokratije. Elementima tog diskursa dodat je diskurs o ekologiji i održivom razvoju, u kom se ističe potreba građana za zdravom životnom sredinom u kojoj će naredne generacije živeti i stvarati. Istovremeno, kako svaki diskurs zahteva prikaz onog „drugog“, na osnovu koga pojedinci i grupe grade svoj identitet i sliku o sebi, u ovom slučaj taj „drugi“ je aktuelna vlast u Srbiji, na čelu sa predsednikom Aleksandrom Vučićem i Srpskom naprednom strankom, koja se označava kao nasilnička i štetna po vitalne interese i budućnost zemlje. Iako su njeni predstavnici u pojedinim tekstovima dobili svoj prostor, ipak je njihovo viđenje protesta i stvarnosti u većoj meri „ugušeno“ slikom protesta opisanom u prethodnim redovima.

No, glas vlasti je glasno iskazan u listu *Informer*, koji u potpunosti isključuje glasove i mišljenje onih koji se ne slažu sa stavovima vladajućih struktura. U delegitimizaciji i demonizaciji protesta, ovaj list se služi svim okvirima i sredstvima koji se već decenijama koriste širom sveta, kao što su isticanje malobrojnosti učesnika protesta, stavljanje u prvi plan nasilja i nasilnih scena gde se učesnici protesta prikazuju kao izgrednici i nasilnici (čak i teroristi), naglašavanje teškoća koje je protest stvorio za neometano odvijanje svakodnevnih aktivnosti, ali i upotreba različitih diskursa koji služe da ocrne učesnike protesta i izazovu gnušanje i prezir prema njima kod čitalaca ovog lista. U nastojanju da

proteste prikaže kao akt destabilizacije države, a ne kao pravo građana na iskazivanje nezadovoljstva, list označavanjem učesnika protesta kao „lažni ekolozi“ i „đilasovci“, ali i konstantnim spominjanjem opozicionih političara, list pokušava da čitav protest predstavi kao opoziciono delovanje i pokušaj nasilnog rušenja vlasti, pošto sama opozicija nije u mogućnosti da se formalnim, institucionalnim putem izbori za svoju politiku. Isto tako učesnici protesta se označavaju kao „strani plaćenici“, čime želi da se ukaže na njihovo neprijateljsko delovanje prema zemlji u kojoj žive. U cilju dalje delegitimizacije protesta, *Informer* pažnju poklanja ugrožavanju prava na slobodu kretanja koje je blokada puteva prouzrokovala, zanemarujući druga građanska prava i slobode kojima pažnju poklanja list *Danas*. Zbog blokade puteva učesnike protesta označava kao „fašiste“, što je očigledno izvlačenje iz konteksta jednog aspekta fašističke i nacističke ideologije i totalitarnog režima u svrhu demonizacije učesnika protesta. Čitajući tekstove lista *Informer* o protestima, dobijamo sliku o dve zaraćene strane odvojene velikim jazom. Na jednoj strani stoje pristalice aktuelne vlasti koji su označeni kao „pristojni ljudi“ i „pristojna Srbija“ i vladajući sistem na čelu sa predsednikom Vučićem, garantom mira, stabilnosti i napretka u zemlji. Drugu stranu čine učesnici protesta i opozicija, predstavljeni kao „izdajnici“ koji rade protiv interesa svoje zemlje.

Kada se posmatraju rutine i postupci novinara koji u svojim svakodnevnim aktivnostima izveštavaju o protestima, može se zaključiti da se *Informer* uklapa u opštu sliku drugih medija u svetu koji, poput njega, daju prednost zvaničnicima i zvaničnim izvorima informacija, koriste prolaznike za izjave i ne bave se sveobuhvatnijim istraživanjem javnog mnjenja, kao ni mišljenjima učesnika i organizatora protesta (videti McLeod, 2007). *Danas* daje značajan prostor organizatorima i učesnicima prostora, što je, doduše, u skladu sa osnovnom namerom legitimizacije protesta. Ono na šta nije obraćena posebna pažnja, a zaslužuje da se spomene i bolje istraži u budućnosti, jesu specifičnosti onlajn izdanja dnevnih listova u odnosu na štampana izdanja. Mogućnost upotrebe eksternih i internih linkova, kao i neograničeni prostor za postavljanje multimedijalnog sadržaja, čini onlajn novinske tekstove specifičnim medijem u odnosu na štampane tekstove, koji poseduju svoje specifične mogućnosti za prenos poruke i uticaj na mišljenje čitalaca (videti Bajić, 2017).

Na kraju, kao ograničenje ovog istraživanja može se istaći potencijalna nepodesnost uzorka, pošto je obuhvaćeno samo nedelju dana izveštavanja o protestima u izučavana dva lista, te je moguće da neke pojedinosti i pravilnosti nisu uočene zbog ograničenosti uzorka. Posebna pažnja, takođe, nije posvećena analizi audio-vizuelnog i vizuelnog materijala, što je važna tema, pošto ovaj materijal u velikom broju slučajeva nosi snažniju poruku od samog teksta (videti Krstić i sar., 2018). Osim toga, u budućim istraživanjima treba više pažnje posvetiti analizi samih diskursa, pomenutih u ovom istraživanju, čije ispoljavanje treba da se posmatra u znatno dužem vremenskom periodu. No, posmatrano šire, u budućnosti treba više pažnje da se posveti istraživanju medijske legitimizacije protesta i njenim mehanizmima, kao i predstavljanju protesta u ekstremno polarizovanim medijskim sistemima, jer protestna paradigma je primenjivija u slučaju medija koji prevashodno delegitimišu proteste, i to u društvima koja nisu izrazito politički polarizovana.

LITERATURA

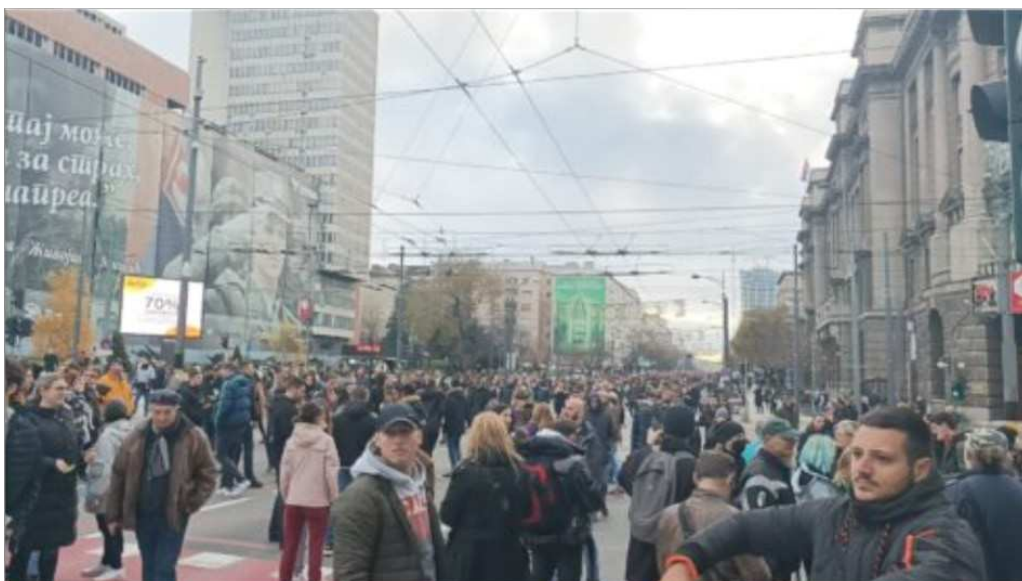
- Amenta, E., Elliott, T. A., Shortt, N., Tierney, A. C., Türkoğlu, D., & Vann Jr, B. (2017). From bias to coverage: What explains how news organizations treat social movements. *Sociology Compass*, 11, e12460. <https://doi.org/10.1111/soc4.12460>
- A onog sa sekirom niste videli? Šta je radio tamo sa to sekirče - brao cveće za Violu Fon Kramon? (30. no-

- vembar 2021). *Informer*. URL: <https://informer.rs/vesti/politika/655987/onog-sekirom-niste-videli-sta-radio-tamo-sekirce-brao-cvece-violu-fon-kramon>
- Bajić, P. (2017). Onlajn štampa: odnosi između sadržaja u štampanim i onlajn izdanjima dnevnih novina. *CM: Communication and Media*, 12 (39), 57–82. <https://doi.org/10.5937/comman12-9129>
- BAGERISTI DUŠKU PROKIĆU SE LEKARI NA VMA BORE DA SPASU OKO, A ĐILASOVAC KOJI GA JE ZVERSKI PRETUKAO JE JUNAK?!? (29. novembar 2021). *Informer*. URL: <https://informer.rs/ves-ti/politika/655714/bageristi-dusku-prokicu-lekari-vma-bore-spasu-oko-djilasovac-koji-zverski-pre-tukao-junak>
- Bakarec, N. (27. novembar 2021). Blokada mozga. *Informer*. URL: <https://informer.rs/vesti/politika/655305/nebojsa-bakarec-blokada-mozga>
- Batzou, A. (2015). A Christmas tree in flames and other – visual – stories: Looking at the photojournalistic coverage of the Greek protests of December 2008. *Social Movement Studies*, 14 (1), 22–41. <https://doi.org/10.1080/14742837.2013.870467>
- Blokade puteva u Srbiji zbog Zakona o referendumu, problemi sa policijom (FOTO, VIDEO) (27. novembar 2021). *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/pocelo-okupljanje-gradjana-ispred-pal-ate-pravde-pred-najavljenju-blokadu/>
- Blokade puteva širom Srbije, zabeleženo više incidenata (FOTO/VIDEO) (4. decembar 2021). *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/pocelo-okupljanje-gradjane-zbog-najavljenih-blokada-puteva/>
- Boykoff, J. (2006). Framing dissent: Mass-media coverage of the global justice movement. *New Political Science*, 28 (2), 201–228. <https://doi.org/10.1080/07393140600679967>
- Boyle, M. P., McLeod, D. M., & Armstrong, C. L. (2012). Adherence to the protest paradigm: The influence of protest goals and tactics on news coverage in US and international newspapers. *The International Journal of Press/ Politics*, 17 (2), 127–144. <https://doi.org/10.1177/1940161211433837>
- Boyle, M. P., & Schmierbach, M. (2009). Media use and protest: The role of mainstream and alternative media use in predicting traditional and protest participation. *Communication Quarterly*, 57 (1), 1–17. <https://doi.org/10.1080/01463370802662424>
- Brüggemann, M. (2014). Between frame setting and frame sending: How journalists contribute to news frames. *Communication Theory*, 24 (1), 61–82. <https://doi.org/10.1111/comt.12027>
- Cammaerts, B. (2012). Protest logics and the mediation opportunity structure. *European Journal of Communication*, 27 (2), 117–134. <https://doi.org/10.1177/0267323112441007>
- Chan, J. M., & Lee, C. C. (1984). The journalistic paradigm on civil protests: a case study of Hong Kong. In A. Arno & W. Dissanayake (Eds.), *The news media in national and international conflict* (pp. 183–202). Boulder, CO: Westview.
- Dardis, F.E. (2006). Marginalization devices in U.S. press coverage of Iraq war protest: A content analysis. *Mass Communication & Society*, 9 (2), 117–135. https://doi.org/10.1207/s15327825mcs0902_1
- DEBAKL DRAGANA ĐILASA! Na tajkunov politički skup došlo jedva 1.900 ljudi! (FOTO) (28. novembar 2021). *Informer*. URL: <https://informer.rs/vesti/politika/655605/tajkunov-politicki-skup-doslo-jed-va-900-ljudi>
- (VIDEO) ĐILASOVCI HOĆE KRV! Huligan krvnički pretukao radnika! Jeziv snimak iz Šapca! (27. novembar 2021). *Informer*. Posećeno 28. juna 2022. URL: <https://informer.rs/vesti/politika/655307/video-dji-lasovci-hoce-krv-huligan-krvnicki-pretukao-radnika-jeziv-snimak-sapca>
- Đilasovski mediji vrše pritisak na pravosuđe zbog Čumetovog i Keljendijevog batinaša! (30. novembar 2021). *Informer*. URL: <https://informer.rs/vesti/politika/655954/djilasovski-mediji-vrse-pritisak-pravo-sudje-zbog-cumetovog-keljendijevog-batinasa>
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London and New York: Routledge.
- Fairclough, N. (2005). Critical discourse analysis in trans-disciplinary research on social change: transition, re-scaling, poverty and social change. *Lodz Papers in Pragmatics*, 1, 37–58.
- Fairclough, N. (2005). Critical discourse analysis. *Marges Linguistiques*, 9, 76–94.
- Featherman, C. (2015). *Discourses of ideology and identity: Social media and the Iranian election protests*. London and New York: Routledge.
- Gameson, W.A., & Wolfsfeld, G. (1993). Movements and media as interacting systems. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 528 (1), 114–125. <https://doi.org/10.1177/0002716293528001009>
- Hadnađ, I., Petrović, D.S., i Radovanović, V. (28. novembar 2021). Završen protest „Protiv režimskog nasilja“ (VIDEO, FOTO). *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/protest-protiv-rezimskog-nasil-ja-na-trgu-republike-video-foto/>

- Harlow, S., Salaverria, R., Kilgo, D. K., & García-Perdomo, V. (2017). Protest paradigm in multimedia: Social media sharing of coverage about the Crime of Ayotzinapa, Mexico. *Journal of Communication*, 67 (3), 328–349.
- Hertog J. K., & McLeod M. D. (2001). A multiperspectival approach to framing analysis: a field guide. In S. D. Reese, O. H. Gandy & A. E. Grant (Eds.), *Framing public life. Perspectives on media and our understanding of the social world* (pp. 141–162). Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates.
- HILJADE GRAĐANA NA ULICAMA ŠAPCA! Stop blokadi puteva i puštanju batinaša na slobodu /video/ (29. novembar 2021). *Informer*. URL: <https://informer.rs/vesti/politika/655818/hiljade-gradjana-ulica-ma-sapca-stop-blokadi-puteva-pustanju-batinasa-slobodu-video>
- ISPLIVAO ŠOKANTAN SNIMAK! Majka moli da je puste, jer joj mala deca plaću, dilasovci joj blokirali kola! (2. decembar 2021). *Informer*. URL: <https://informer.rs/vesti/politika/656573/isplivao-sokantan-snimak-majka-moli-puste-er-joj-mala-deca-placu-dilasovci-joj-blokirali-kola>
- Jacobsson, D. (2021). Young vs old? Truancy or new radical politics? Journalistic discourses about social protests in relation to the climate crisis. *Critical Discourse Studies*, 18 (4), 481–497. <https://doi.org/10.1080/17405904.2020.1752758>
- Janićijević, M. (2015). *Diskurs zakonskih akata na srpskom i engleskom jeziku: razvojno-uporedni pristup*. Beograd: Jasen.
- Jeftić, Lj. (2018). *Kritička analiza diskursa rata protiv terorizma : socio-kognitivni pristup u kritičkoj analizi diskursa anglosaksonske štampe*. Beograd: Jasen.
- Kleut, J., i Milojević, A. (2019). Protest i nasilje : uokvirivanje protesta „protiv diktature“ u onlajn medijima i komentarima korisnika. U D. Pralica i N. Šinković (ur.), *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene* 8 (str. 191–210). Novi Sad: Filozofski fakultet. URL: <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2019/978-86-6065-537-2>
- Krstić, A., Milojević, A., i Kleut, J. (2018). Vizuelno uokvirivanje protesta „Protiv diktature“. *CM: Communication and Media*, 13 (44), 57–92. <https://doi.org/10.5937/comman13-20797>
- Krstić, A., Parry, K., & Aiello, G. (2017). Visualising the politics of appearance in times of democratisation: An analysis of the 2010 Belgrade Pride Parade television coverage. *European Journal of Cultural Studies*, 1–19. <https://doi.org/10.1177/1367549417743042>
- Kulačin, N. (30. novembar 2021). Fini svet sa čekićima. *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/kolumna/nenad-kulacin/fini-svet-sa-cekicima/>
- Kyriakidou, M., & Olivas Osuna, J. J. (2017). The Indignados protests in the Spanish and Greek press: Moving beyond the ‘protest paradigm’? *European Journal of Communication*, 32 (5), 457–472.
- McFarlane, T., & Hay, I. (2003). The battle for Seattle: protest and popular geopolitics in The Australian newspaper. *Political Geography*, 22, 211–232. [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(02\)00090-2](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(02)00090-2)
- McLeod, D. M. (2007). News coverage and social protest: How the media’s protect paradigm exacerbates social conflict. *Journal of Dispute Resolution*, 2007 (1).
- McLeod, D. M., & Hertog, J. K. (1999). Social control, social change and the mass media’s role in the regulation of protest groups. In D. Demers & K. Viswanath (Eds.), *Mass media, social control, and social change* (pp. 305–330). Ames: Iowa State University Press.
- Miladinović, Z. (3. decembar 2021). Previranja u Nišu uoči protestne subote. *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/vesti/politika/previranja-u-nisu-uoci-protestne-subote/>
- Miladinović, Z. (3. decembar 2021). Opozicija u Nišu pozvala vlast da ne zloupotrebljava policiju na sutrašnjem protestu. *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/vesti/politika/opozicija-u-nisu-pozva-la-vlast-da-ne-zloupotrebljava-policiju-na-sutrasnjem-ekoloskom-protestu/>
- Oni bi da zaustave svaki projekat u Beogradu! NE MALTRETIRAJTE NAROD DA BISTE POSTIGLI SVOJE CILJEVE! (29. novembar 2021). *Informer*. URL: <https://informer.rs/vesti/beograd/655830/oni-zaustave-svaki-projekat-beogradu>
- Parović: Vulin podstrekivao policajce na brutalnost prema učesnicima građanskih protesta (28. novembar 2021). *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/parovic-vulin-podstrekivao-policajce-na-brutalnost-prema-ucesnicima-gradjanskih-protesta/>
- Petrović, J., i Petrović, D. (2017). Konektivna akcija kao novi obrazac protestnog aktivizma. *Sociologija*, 59 (4), 405–426. <https://doi.org/10.2298/SOC1704405P>
- Rio Tinto i životna sredina: Direktor rudarskog giganta podnosi ostavku zbog uništavanja drevne pećine (3. mart 2021). *BBC news na srpskom*. Posećeno 28. juna 2022. URL: <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-56263012>
- SAD JE SVE JASNO! Rokfelerov fond dao ogromne pare dilasovcima da sruše Srbiju! (27. novembar 2021).

- Informer*. URL: <https://informer.rs/vesti/politika/655373/sad-sve-jasno-rokfelerov-fond-dao-ogromne-pare-djilasovcima-sruse-srbiju>
- Savo Manojlović: Najekstremniji vid nezadovoljstva dok ne budu vraćeni nazad zakoni (2. decembar 2021). *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/savo-manojlovic-najekstremniji-vid-nezadovoljstva-dok-ne-budu-vraceni-nazad-zakoni/>
- Skupština slobodne Srbije zahteva da odmah budu pušteni uhapšeni građani (27. novembar 2021). *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/vesti/politika/skupstina-slobodne-srbije-zahteva-da-odmah-budu-pusteni-uhapseni-gradjani/>
- Shahin, S., Zheng, P., Sturm, H. A., & Fadnis, D. (2016). Protesting the paradigm: A comparative study of news coverage of protests in Brazil, China, and India. *The International Journal of Press/Politics*, 21 (2), 143–164.
- Tepić: Na protestu u Šapcu pokazan „varvarizam“ aktuelne vlasti (28. novembar 2021). *Danas*. Posećeno 28. juna 2022. URL: <https://www.danas.rs/vesti/politika/tepic-na-protestu-u-sapcu-pokazan-varvarizam-aktuelne-vlasti/>
- TO JE NEMOGUĆE, TO JE LAŽ! Brnabić raskrinkala proteste i objasnila zakone o referendumu i eksproprijaciji (29. novembar 2021). *Informer*. URL: <https://informer.rs/vesti/politika/655822/nemoguce-laz-brnabic-raskrinkala-proteste-objasnila-zakone-referendumu-eksproprijaciji>
- Tourangeau, W. (2018). Power, discourse, and news media: Examining Canada's GM alfalfa protests. *Geoforum*, 91, 117–126. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.02.024>
- Trivundža, I. T., & Brlek, S. S. (2017). Looking for Mr Hyde: The protest paradigm, violence and (de) legitimization of mass political protests. *International Journal of Media & Cultural Politics*, 13 (1-2), 131–148.
- Valtner, L. (30. novembar 2021). Mogu li i na koji način protesti uticati na izborni rezultat opozicije?. *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/vesti/politika/mogu-li-i-na-koji-nacin-protesti-uticati-na-izborni-rezultat-opozicije/>
- Van Dijk, T.A. (2009). Critical discourse studies: A sociocognitive approach. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis (2nd edition)* (pp. 62-85). SAGE Publications.
- Van Dijk, T.A. (2015). Critical discourse studies: A sociocognitive approach (new version). In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis (3rd edition)* (pp. 63-85). SAGE Publications.
- Veneti, A., Karadimitriou, A., & Poulakidakos, S. (2016). Media ecology and the politics of dissent: Representations of the Hong Kong protests in The Guardian and China Daily. *Social Media+ Society*, 2 (3).
- Vuković, M. (2014). Kritička analiza diskursa. U S. Perović (ur.), *Analiza diskursa: teorije i metode* (str. 97–114). Podgorica: Institut za strane jezike.
- Weaver, D. A., & Scacco, J. M. (2013). Revisiting the protest paradigm: The Tea Party as filtered through prime-time cable news. *The International Journal of Press/Politics*, 18 (1), 61–84. <https://doi.org/10.1177/1940161212462872>
- Živanović, K. (29. novembar 2021). Dan u kome su zavlada li sila i bezakonje. *Danas*. URL: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/dan-u-kome-su-zavladali-sila-i-bezakonje/>

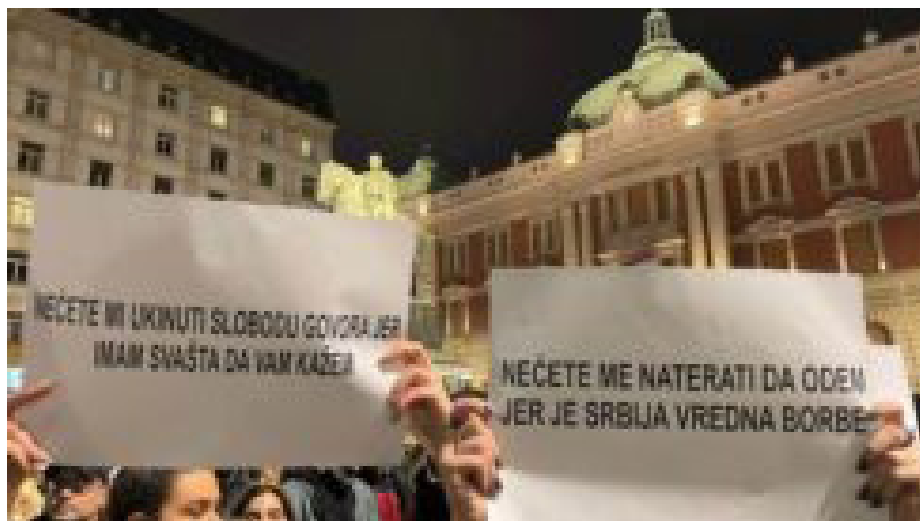
PRILOZI

Slika 1. *Danas*, 27. 11. 2021.

Slika 2. *Danas*, 27. 11. 2021.

Slika 3. *Danas*, 28. 11. 2021.

Slika 4. *Danas*, 1. 12. 2021.

Slika 5. *Danas*, 3. 12. 2021.

MEDIA PRESENTATION OF ENVIRONMENTAL PROTESTS IN SERBIA: A CASE STUDY OF ONLINE EDITIONS OF DAILY NEWSPAPERS DANAS AND INFORMER

Author: STEFAN VILOTIĆ

Email: st.vilotic@gmail.com

Mentor: Full Prof. Dejan Pralica

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

Introduction: In Serbia, in the circumstances of a highly polarized media system, the audience can get a completely different picture of a certain event or social phenomenon depending on the media it uses for information purposes. Every medium tries to present its vision of reality as the only truth, which requires people to be critical of all the media content available to them.

Aim: Investigate how the media in Serbia portrayed the protests that took place on November 27, 2021.

Material and Methods: Using qualitative-quantitative content analysis and critical discourse analysis, a total of 105 texts from the online editions of the daily newspapers Danas and Informer, which were published between November 27 and December 3, 2021, were analyzed.

Results: The research confirmed the ground hypothesis that the portrayal of protests depends on the ideology that a certain medium represents. Danas, as an opposition, pro-European, and liberally oriented paper, in creating a positive image of the protests, emphasizes their mass and peaceful character. The current government in Serbia is violent and harmful to the vital interests and the future of the country, and the protest itself is a legitimate form of civil disobedience. On the other hand, the government's stance is strongly expressed in the newspaper Informer, which tries to delegitimize and demonize the protest participants using different frameworks and discourses, marking them as a factor that wants to overthrow the current government violently and destabilize the state.

Conclusion: The research suggests that, in the future, we need to examine the discourses expressed in reporting on protests more and, more broadly, media legitimization of protests and its mechanisms and the representation of protests in extremely polarized media systems. Our current knowledge is more applicable in the cases of media that primarily delegitimize protests and in the cases of societies that are not strongly politically polarized.

Keywords: protests, media, Danas, Informer, framing